Bulgarski Ezik i Literatura –
Bulgarian Language and Literature

Volume 65,
Number 3, 2023

Български език
и литература

https://doi.org/10.53656/bel2023-3-3g

Linguistics
Езикознание

ИЗГУБЕНИ В ПАНДЕМИЯТА

Проф. д-р Гергана Дачева
Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Резюме. Настоящата статия е част от по-голямо изследване, свързано с актуалната и интересна тема за речевите стратегии по време на криза/пандемия. Основните аспекти на проучването са да се очертаят наличието или отсъствието на предварително подготвени или ситуативни планове и стратегии за реакция на глобални кризисни процеси. За да се анализира ситуацията на речево поведение спрямо пандемията от КОВИД-19 в България на различни институции и групи в обществото, са направени сравнения или са приведени примери от други държави в Европа (в случая франкофонски). Акцентът в настоящата статия се поставя върху отражението на пандемията върху образователната система и онлайн обучението.

Ключови думи: комуникация; речеви стратегии; пандемия КОВИД-19; образование; онлайн обучение

Глобалната здравна криза, причинена в началото на 2020 г. от пандемията от коронавирус, и ограничителните мерки, до които тя доведе, създадоха безпрецедентна криза в образованието. Почти за една нощ 190 държави затвориха своите образователни институции, като по този начин 91% от учениците и студентите от цял свят се лишиха от присъствено обучение.

Затварянето на образователните институции постави началото на общия преход от традиционното преподаване към дистанционното обучение, предоставяно чрез различни средства за комуникация. По този начин напълно осъзнахме централната роля на общественото образование в нашите общества.

Безпрецедентният характер на пандемията от коронавирус произтича от факта, че тя се прояви по едно и също време и в глобален мащаб, във всички страни, против всички очаквания и въпреки разнообразието от контексти и предизвикателства. Поради това наблюденията, направени по време на тази специфична криза и разгледани в тази статия, позволяват да се инициира размисъл за мястото на образованието сред правителствените приоритети, готовността на образователната система за подобни кризи, наличието на стратегии за комуникиране при извънредни ситуации.

При липсата на консолидирани кризисни планове, приложими към образователния сектор, нито държавите, нито преподавателите бяха подготвени да

се сблъскат с масово и продължително затваряне на училища и образователни институции. Въпреки това почти навсякъде знаеха как да импровизират и да предоставят на място, спешно, с креативност и понякога с цената на финансови и човешки усилия, решения за осигуряване на приемственост в образованието.

Онлайн обучението беше тема за разговори при затварянето на средните и висшите училища по време на първата вълна на пандемията и необходимите условия за това бяха широко разпространени в медиите (става дума за франкофонските страни). Трябва обаче да се има предвид, че онлайн обучението предполага за правителствата, които решат да го използват, да разполагат с подходяща инфраструктура, достъпна за всички. В много страни, където тези условията не бяха изпълнени, дистанционното обучение прие други форми, разчитайки по-специално на традиционните медии.

Образователните проблеми, породени от премахването на преподаването „лице в лице“, формират и множество предизвикателства. Първо, преподавателите бяха изправени пред много трудности, свързани с овладяването на инструментите и условията на работа при онлайн обучение по време на много бързия преход към него.

Образователните институции също са силно разтърсени от кризата поради липсата на равни възможности за постигането на целите, както и по отношение на изпълнението на учебната програма в края на периода на затваряне. В България имаше проблеми, свързани с достъпа до интернет, с липсата на технически средства, с подготвени ресурси, с материални условия както на обучаващите, така и на обучаваните. Липсва системна комуникативна стратегия при кризи и пандемии.

В същото време, става ясно, че в европейски мащаб са разработени различни планове и стратегии за организация и комуникиране на основните насоки за справяне при пандемията от COVID-19 в образованието. Ще посочим само някои от най-важните, по които има общ консенсус сред специалистите.

Комуникация и връзка

– Създаване и/или развиване на работна група за последователност на посланията, които ще бъдат изпращани до образователните общности, следвайки указанията на министерствата, отговарящи за управлението на кризи. Тази група трябва също да определи средствата, чрез които тези съобщения ще бъдат разпространявани.

– Създаване на система за разпространение на информация, свързана с образованието. Тази система трябва да включва държавни служители, ръководители и преподаватели. Това може да бъде например телефонна комуникационна верига на Министерството и на всички образователни области и региони.

– Разработване на комуникационна стратегия за събиране на информация за контакт с курсове и/или групи на студенти по специалности. По този на-

чин се изгражда справочник, който Министерството на образованието или ВУ може да използва за изпращане на известия, запитвания и програмиране на учебни дейности чрез различни средства. Тази инициатива може да бъде разпространена например по време на пресконференции, провеждани за съобщаване на информация за развитието на здравната криза.

– Създаване на информационна стратегия за началото на новата учебна година – с подробна информация за протоколите за възобновяване на занятията, задълженията на студентите и преподавателите, графика и протокола за почистване на залите – така че образователните общности да се чувстват уверени да се върнат към присъствено обучение възможно най-скоро.

– Създаване на стратегия за киберсигурност за моделите на дистанционно обучение. Студентите и преподавателите трябва да имат канал за подаване на жалби. По същия начин протоколите за поверителност и качество на данните трябва да бъдат адаптирани, за да осигурят навременен отговор по време на кризата.

– Създаване на връзки с телекомуникационни компании, радио, телевизия и кабелни станции за разпространение на съобщения чрез различните налични канали (например текст, аудио, видео и др.).

Необходима е непрекъсната връзка със студентите и студентските организации, за да има яснота какво, как, къде и защо се прави.

Какво правят например във Франция, за да получат обратна връзка от студентите? Ето част от основните наблюдения по отношение на организирана анкета и нейните резултати.

Анкета

Какви последствия е имала здравната криза върху провеждането на обучението, върху условията на живот и върху финансовите условия на студентите? Как те са живели в този период?

За да отговори на тези въпроси, Националната обсерватория за наблюдение на условията на живот на студентите проведе анкета с 6130 студенти, записани през 2019/2020 г. в университети, в подготвителни класове за ВУ, училищата по инженерство, търговия, култура и големите образователни институции.

Тя е реализирана сред студентите, отговорили на анкетата „Условия за живот 2020“ и приели да бъдат респонденти. Това са малко повече от 45 000 студенти.

Методология

Тази национална анкета е реализирана между 26 юни и 8 юли 2020. Със студентите е контактувано чрез имейл, за да участват в изследването, и са били поканени да отговорят на въпросника онлайн чрез компютър, таблет или смартфон.

Представените резултати отговарят на анализа на 6130 въпросника, които са напълно достатъчни, за да бъдат използвани за целите на изследването.

Ето някои от най-важните резултати от анкетата:

– 69 % от попитаните студенти са следили курсове или работни срещи чрез видеоконферентна връзка;

– 39 % от студентите са удовлетворени или много удовлетворени от предоставените образователни възможности по време на затварянето;

– 51 % от попитаните студенти са имали трудности да организират своето време и личната си работа по време на затварянето;

– 26 % от попитаните студенти преценяват, че затварянето не е имало влияние върху техните резултати на изпитите от втория семестър.

Анкетата е твърде подробна и съдържа много информация по въпросите, които интересуват специалистите, вземащи решения по важни за общността въпроси. Ще изброим основните елементи на проучването.

Образователни ресурси: 1) предоставени образователни ресурси (в проценти); 2) предоставени образователни ресурси според пола; 3) предоставени образователни ресурси според националността; 4) предоставени образователни ресурси според курса на обучение; 5) предоставени образователни ресурси според стипендията; 6) предоставени образователни ресурси според работещите учащи се.

Ето и някои от по-важните резултати от анкетата, които дават възможност да се направят както изводи за отминалия, така и препоръки за предстоящия период.

Образователни ресурси – 76,7 % от студентите са имали контакти със своите преподаватели по време на затварянето.

Работна среда – 91,9 % от студентите са разполагали с персонален компютър или таблет по време на затварянето .

Работно натоварване – 51,0 % от студентите преценяват, че са работили, малко или много, по-малко по време на затварянето по отношение на предходния присъствен период.

Удовлетвореност – 28% от студентите не са били доволни от комуникацията и контактите си с преподавателите по време на затварянето; 28.7 % са били средно доволни. Общо 56.7 % от студентите не са били удовлетворени.

Срещани трудности по време на обучението – 38.9% от студентите са имали проблеми със своята интернет връзка по време на затварянето; 50.9 % са имали проблем с организацията на личното си време и работа; 38.7 % от студентите са имали проблем с липсата на връзка със състудентите си.

Срещани трудности по време на изпитите – 23,4 % от студентите са срещали проблеми с интернет връзката по време на изпити; 25.1 % са имали проблеми с шум и други допълнителни притеснения на работното място.

Резултатите от анкетата във Франция показват някои общи тенденции, които могат да се вземат предвид за създаването на стратегия на комуникирането

по време на пандемия и в други държави в ЕС, които имат сходни проблеми. Трябва да отбележим, че франкофонската общност изобщо се справя доста професионално с проблемите, които възникват ненадейно, тъй като имат известна степен на предварителна подготвеност.

Особено силно впечатление прави подготвеността на правителството на Канада за справяне с извънредни кризи. Още през май 2018 е публикуван Доклад за заразните болести в Канада и започват да излизат серия от научни изследвания, свързани с възможни здравни пандемични кризи и начините за комуникиране и справяне с тях. Сред първите инструкции за комуникиране на здравна пандемия са и основните принципи, които трябва задължително да се вземат предвид, когато става дума за информиране на обществото. Посочваме някои от най-важните.

1. На първо място е здравето на (в случая) канадците. Уверете се, че канадците разполагат с необходимата информация, за да защитят себе си и другите.

2. Предоставяйте информация въз основа на последните доказателства. Информацията, съобщавана на населението, трябва да бъде възможно най-точна, тъй като може да се окаже от съществено значение за борбата срещу невярната информация и да позволи на населението да се защити.

3. Предоставяйте навременна информация. Бързата комуникация може да помогне за предотвратяване разпространението на инфекции, намаляване тежестта и продължителността на огнища и спасяване на животи.

4. Комуникирайте по координиран начин. Важно е всички правителства и партньори със съвместни отговорности за общественото здраве да съгласуват усилията си и да гарантират, че информацията, която предоставят на обществеността, е последователна и подходяща.

5. Защитете поверителността на пациента. Правото на пациента на поверителност трябва да бъде в основата на съответното съобщение.

6. Помислете за общественото мнение за риска. Мониторингът на общественото възприятие, нуждите и опасенията от информация е важен аспект от всяка реакция на пандемия, тъй като общественото възприемане на риска е най-силният индикатор за готовността на хората да променят поведението си по време на събитие, засягащо общественото здраве.

Европейският съюз също полага усилия да създаде единни насоки за справяне с пандемията по отношение на образованието. В своето изследване „Въздействието на COVID-19 върху висшето образование: преглед на събраните данни“ авторите (Farnell 2021, pp. 4 – 5; 8 – 9; 12) систематизират няколко аспекта.

1. Непосредственото и краткосрочно въздействие на COVID-19 върху преподаването и ученето може да бъде оценено въз основа на резултатите от анкети според три различни гледни точки:

– от гледна точка на висшите училища резултатите от проучванията показват, че внезапното преминаване към „дистанционно обучение в извънредна

ситуация“ се извършва на практика от всички анкетирани висши училища и че преходът онлайн е бил смятан за успешен от университетските ръководители. Някои университети обаче срещнаха трудности да предоставят курсове онлайн поради липса на технологии и ресурси;

– от гледна точка на преподавателите, резултатите от анкетите показват, че преподавателите са успели да адаптират материалите, разработени за присъствено обучение, към онлайн форматите. Резултатите от анкетите показват много точно, че преминаването към дистанционно обучение в извънредна ситуация е било много по-сложно в областите, които включват практика (медицина – хуманна и ветеринарна, изкуства, филологии и др.);

– от гледна точка на студентите, въпреки че осигуряването на дистанционно обучение в извънредната ситуация е оценено положително, като цяло, резултатите от проучванията показват, че значителна част от учащите се са се сблъсквали със сериозни проблеми в обучението си.

2. Въздействие на COVID-19 върху социалното измерение на преподаването във ВУ

Незабавното и краткосрочно въздействие на пандемията от COVID-19 върху висшето образование (за учебната 2019/2020 г. и 2020/2021) е появата на нови предизвикателства, които могат да повлияят негативно на достъпа, прогресирането и задържането на студенти в учебните програми. Въз основа на направените анкети и техните резултати могат да се определят следните по-важни акценти:

– трудности, свързани с условията на обучение (достъп до тихо място за учене, достъп до оборудване и надеждна интернет връзка, достъп до платформи, курсове и увереност в използването на онлайн платформи);

– финансови затруднения (загуба на работа/доход, трудности за справяне с разходите за живот, проблеми, свързани с получаването на стипендии);

– трудности, свързани с благосъстоянието (липса на социални мрежи за подкрепа; чувстват се значителна неудовлетвореност, тревожност и скука, свързани с академичните дейности).

Анализът на анкетата потвърждава, че студентите са се сблъсквали с някои от тези трудности системно, имали са повече проблеми при достъпа до висше образование и трудно са се адаптирали към обучението по време на пандемията COVID-19. Отчита се и по-голям спад в постиженията на тези студенти.

3. Въздействие на COVID-19 върху международната студентска мобилност

За никого не е тайна, че анкетите показват, че международната студентска мобилност е намаляла по отношение на преподаването на място и лице в лице. Тоест, както става ясно, на практика мобилност по същество почти не е провеждана, тъй като преподаването е било онлайн, което означава, че студентът си е бил вкъщи и е слушал лекции дистанционно.

Националната федерация по здравно образование на Франция, от своя страна, предлага основни ключови принципи на поведенческата наука, върху които трябва да се основават интервенциите в общественото здравеопазване за насърчаване на зачитането на правилата в отговор на епидемията от COVID-19. Тези основни правила са важни за формирането на обща стратегия за комуникиране на пандемията в дадена държава и следва да се спазват от всички сектори, за да има единно поведение от страна на обществото.

1. Ясни и конкретни насоки

Информацията е необходима, но не е достатъчна, за да доведе до промяна в поведението на цялото население; тези промени изискват работа също и върху мотивацията и способността за тяхното прилагане на практика.

2. „Пазете се взаимно“

Това послание е особено ефективно за насърчаване на колективна идентичност и благоприятни социални норми.

За разлика от него съобщението „Пази се“ ще има ограничено въздействие сред широката общественост, тъй като мнозина смятат, че са изложени на нисък риск от понасяне на сериозни последици от инфекция с COVID-19 и е малко вероятно да бъдат убедени в противното.

3. „Нека се мобилизираме заедно“

Това послание апелира към гордостта, която всеки може да изпита поради принадлежността си към определени групи, квартали или общности, и мобилизирането на ценности като чувство за дълг, солидарност и приобщаване. Например младите хора са особено чувствителни към гласовете на своите връстници или други хора от тяхната възрастова група като знаменитости или „влиятелни лица“. Също така е важно да се избягват стереотипни или разделящи послания. Вместо това, използвайки вдъхновяващи примери (като тези на доброволци или полагащи грижи в общността, културно или социално-икономически различни), трябва да се покаже как тези хора работят заедно, помагат си взаимно и са неразделна част от общ проект. Този тип послание ще загуби своята ефективност, ако политическият контекст е белязан от неравенство и разделение.

4. „Това сме ние“

Това послание ще се основава на социалните норми на групите, тоест неформалните правила, управляващи поведението в рамките на тези групи. То трябва да бъде представено като отразяващо групова култура (с утвърдителна норма: „това сме ние в действителност“) и групово поведение (с норма, описваща еволюиращото поведение: „това е, което правим“). Съобщенията, които предполагат, че хората действат по нежелан начин („не се запасявайте с най-необходимото“, „не злоупотребявайте с препълнени шкафове“), могат да имат непредвидени вредни последици чрез дискредитиране на положителните норми.

5. Избягвайте съобщения, основани на страх или отвращение

Съобщенията, основани на отвращение, могат да играят роля в кампании, насърчаващи хората да мият ръцете си, но не трябва да се използват в съобщения за хигиената на другите или риска от контакт със заразни хора.

Тези послания биха били контрапродуктивни при контрола на епидемията, защото биха подкопали колективната идентичност и ефективност, които човек се стреми да изгради другаде, и биха могли да доведат до стигматизиране на засегнатите лица или групи.

6. „Избягвайте авторитарни и принудителни съобщения“

Научните данни показват, че индивидите и популациите се различават значително по отношение на възприемчивостта си към послания, считани за морализаторски и авторитарни.

7. „Организирайте се и се адаптирайте към променящите се обстоятелства“

Това послание се основава на способността на хората да вземат информирани решения, за да избягват решения, взети под влиянието на емоциите, и да променят утвърдените модели на поведение.

Тези препоръки трябва да бъдат ясни, точни и успокояващи. Те трябва да посочат как всеки може да се организира, за да получи ресурсите, от които се нуждае, да поддържа социални взаимоотношения и да получи достъп до превенция и грижи, като същевременно спазва физическото разстояние. Схемите, улесняващи тази организация и това планиране във времето, трябва да бъдат предоставени на хартия или чрез интернет или приложения, достъпни на смартфони.

8. „Вие можете да го направите“

Наградите, стимулите, насърчаването и овластяването са по-ефективни при промяна на поведението, отколкото санкциите, възпирането или наказанията. Тази подкрепа трябва да бъде дългосрочна, за да подкрепи приемането на благоприятно поведение и да зачита принципа на пропорционалния универсализъм – да бъде отворен за всички.

9. Стилът на посланията

Посланията трябва да се предават чрез внимателно разработени кампании, включващи завладяващо съдържание и като се използват както средствата за масова информация, така и социалните медии. Тези кампании трябва също да работят с медиите, за да могат да мобилизират доверени и легитимни говорители за насърчаване на отговорен подход.

10. Прилагайте валидна теория на промяната и проектен подход

Всяка интервенция трябва да се разглежда като проект, описан в документ, включващ: дефинирана поведенческа цел; целева група; обхват и очаквания; резултати и т.н.

11. Проектиране на участие

Интервенциите трябва да бъдат планирани съвместно със съответните групи. Те трябва да бъдат оценени с помощта на предварително определени по-

казатели за резултат, обхват и въздействие. Тази оценка ще трябва да се вземе предвид за бъдещи постижения.

Проучвания (и количествени, и качествени изследвания) трябва да се използват за оценка на въздействието на цялостната програма, например върху: а) чувството за колективна идентичност; б) възприемането на задължението за солидарност; в) мотивацията за прилагане на физическото дистанциране, препоръки; г) намерение за промяна на поведението; и д) промяна в поведението.

Разбира се, в настоящата статия се спираме само върху някои по-важни аспекти на опитите, които се правят в световен и европейски мащаб по отношение на анализите на пандемията и отражението ѝ върху образованието, в нашия случай – висшето образование. Става ясно, че повечето държави имат стратегии за комуникиране на пандемията, имат създадена организация на правителствено равнище за изпращане на единни и проверени послания до обществото, имат планове, по които организират дистанционното (или онлайн) обучение, имат създадени анкети за обратна връзка, както и екипи, които обработват събраната от анкетите информация, и т.н. Тук няма да засягаме една от най-важните комуникационни стратегии – тази за ваксинацията, тъй като това не е обект на настоящата статия, но в следващо изследване ще откроим целенасочените програми и стратегии за убеждаване на населението от ползата от ваксините. Нещо, което, за огромно съжаление, не се случи в нашата държава. И не само това не се случи...

ЛИТЕРАТУРА

ВЕСЕЛИНОВ, Д., 2021. Лингводидактологични аспекти на присъственото обучение в електронна среда. *Чуждоезиково обучение.* **48**(1), 7 – 8.

ДАЧЕВА, Г., 2022. Речеви стратегии и пандемията от КОВИД-19. *Чуждоезиково обучение*. **49**(2), 111 – 121.

FARNELL, T., SKLEDAR MATIJEVIC, A., SCUKANEC SCHMIDT, N. (2021). 'Impact de la COVID-19 sur l'enseignement supérieur : examen des données émergentes', rapport NESET, Résumé analytique, Luxembourg : Office des publications de l'Union européenne.

HENRY, B. au nom du groupe de travail sur le document Préparation du Canada en cas de grippe pandémique (PCGP). Préparation du Canada en cas de grippe pandémique : Stratégie de communication. Relevé des maladies transmissibles au Canada. 2018; 44(5), pp. 118 – 122.

REFERENCES

DACHEVA, G., 2022. Speech strategies and the COVID-19 pandemic. *Chuzhdoezikovo Obuchenie-Foreign Language Teaching.* **49**(2), 111 – 121.

FARNELL, T., SKLEDAR MATIJEVIC, A., SCUKANEC SCHMIDT, N. (2021). 'Impact de la COVID-19 sur l'enseignement supérieur : examen des données émergentes', rapport NESET, Résumé analytique, Luxembourg : Office des publications de l'Union européenne.

HENRY, B. au nom du groupe de travail sur le document Préparation du Canada en cas de grippe pandémique (PCGP). Préparation du Canada en cas de grippe pandémique : Stratégie de communication. Relevé des maladies transmissibles au Canada. 2018; 44(5), pp.118 – 122.

VESSELINOV, D., 2021. Lingvodidaktologichni aspekti na prisastvenoto obuchenie v elektronna sreda. *Chuzhdoezikovo Obuchenie-Foreign Language Teaching.* **48**(1), 7 – 8.

LOST IN THE PANDEMIC

Abstract. This article is part of a larger study related to the current and interesting topic of speech strategies during a crisis/pandemic. The main aspects of the study are to outline the presence or absence of pre-prepared or situational plans and strategies for responding to global crisis processes. In order to analyze the situation of speech behavior in relation to the COVID-19 pandemic in Bulgaria of various institutions and groups in society, comparisons have been made or examples from other countries in Europe (in this case Francophone) have been given. The focus of this article is on the impact of the pandemic on the education system and online learning.

Keywords: communication; speech strategies; COVID-19 pandemic; education; online learning

✉ **Prof. Dr. Gergana Dacheva**
ORCID iD: 0000-0003-1901-4827
Faculty of Slavic Philology
Sofia University
Sofia, Bulgaria
E-mail: dacheva@uni-sofia.bg